

Architekt Vladimír Krýš – stavitel sborů Církve československé husitské v Semilech a Turnově

Petra Šternová

ANOTACE: *Snahou příspěvku je seznámit čtenáře s tvorbou regionálního architekta a stavitele Vladimíra Krýše (1897–1951) z Turnova. Pozornost bude věnována jeho dvěma realizovaným stavbám, které vznikly na konci 30. let 20. století v Semilech a v Turnově. Krýšovy sbory se svým architektonickým pojetím a kvalitami vymykají ze skupiny sedmi novostaveb, které byly na území Libereckého kraje (v rámci Východočeské diecéze Církve československé, v současné době diecéze Královehradecké Církve československé husitské) realizovány.¹ Zvláště sbor Dr. Karla Farského v Semilech je stavbou ojedinělou, kterou lze označit v rámci celorepublikové produkce jako jednu z nejoriginálnějších realizací svého druhu.*

1

2

Vladimír Krýš² se narodil 15. 6. 1897 jako prvorozený syn ze čtyř dětí podnikateli Gustavu Krýšovi a Josefě rozené Tampírové v Malšovicích u Hradce Králové.³ Měl bratra Rudolfa (naroz. asi 1898) a dvě sestry – Vlastimilu (1901–1950) a Vilmu (1908–1987). Otec vlastnil firmu Destilace a továrna na sodovou vodu a limonády G. F. Krýš. Provozoval také pohostinství ve svém rodném domě v Prachově

■ Poznámky

1 Více o dějinách Církve československé husitské, jejím stavebním programu a novostavbách sborů na území dnešního Libereckého kraje ŠTERNOVÁ, Petra. Církev československá husitská a její sbory v Libereckém kraji. *Fontes Nissae*. 2013, roč. 14, č. 1, s. 44–69. ISSN 1213-5097. Své přízvisko husitská získala církev až v roce 1971, ve studii je proto užíván i název Církev československá dle dobového kontextu.

2 Osobnost a tvorba Vladimíra Krýše byla veřejnosti poprvé představena díky projektu nakladatelství Foibos *Slavné vily*. HALÍK, Pavel (ed.). *Slavné vily Libereckého*

kraje. Praha : Foibos. ISBN 978-80-87073-06-3. Obšírněji byla jeho tvorba následně zhodnocena publikováním výsledků vědeckovýzkumného úkolu Národního památkového ústavu Odborné poznávání, průzkum, vědecké hodnocení, soupis a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století, který se v letech 2008 věnoval plošnému průzkumu architektury města Turnova. Následně byly provedeny dílčí průzkumy, které prohloubily poznání o tvorbě Vladimíra Krýše i mimo město Turnov. NPÚ, ÚOP v Liberci, sbírka V+V, ŠTERNOVÁ, Petra, Odborné poznávání, průzkum, vědecké hodnocení, soupis a dokumentace architektonického kulturního dědictví 19. a 20. století, 2008 a 2011; ŠTERNOVÁ, Petra. Moderní bydlení v Turnově. In *Z Českého ráje a Podkrkonoší* 23, Semily / Turnov : Státní oblastní archiv v Litoměřicích / Státní okresní archiv Semily / Muzeum Českého ráje v Turnově, 2010, s. 91–104. ISSN 1211-975X. Dílčí informace o Vladimíru Krýšovi a jeho tvorbě: VLČEK, Pavel (ed.). *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*. Praha : Academia, 2004. ISBN 80-200-0969-8; KUDYN, Milan. *Husovy sbory v Čechách a na Moravě*. Olomouc, 2008, 121 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakul-

Obr. 1. Fotografie Vladimíra Krýše kolem roku 1951, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

Obr. 2. Pohlednice s návrhem sboru v Přepelcích (okres Semily) od Josefa Najmana z června 1926, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

ta, Katedra dějin umění. 03-02-2009. S. 79–85; ZEMAN, Jaroslav. Stát a jeho architektura. České meziválečné stavby v německém Liberci. *Fontes Nissae*. 2012, roč. 13, č. 2, s. 26–45. ISSN 1213-5097; Kol. aut. *Topographie der Bauten der Moderne / Topografie staveb moderní architektury*. Löbau : Stiftung Haus Schminke, 2014. ISBN 978-3-00-045640-4. S. 160–165; KOHOUT, Michal; ŠVÁCHA, Rostislav (eds.). *Česká republika – moderní architektura: Díl II. Čechy*. Praha : Zlatý řez, 2014. ISBN 978-80-903826-0-2. S. 203; MAREK, David. *Z velkého Turnova: Podoba města v časech nedávno minulých*. Turnov : Muzeum Českého ráje v Turnově, 2014. ISBN 978-80-87416-18-1.

3 Životopis byl sestaven na základě rodinné pozůstalosti v soukromém vlastnictví. Za její zpřístupnění děkuji architektově vnučce paní Evě Tiché.

Obr. 3. Pohlednice s Krýšovým návrhem sboru v Turnově (okres Semily) z roku 1937, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

Obr. 4. Turnov (okres Semily), novostavba sboru po roce 1939, Ústřední archiv a muzeum ČČSH. (Reprofoto: Petra Šternová, 2012)

nedaleko Jičína, kde žili jeho rodiče Rudolf Krýš (1839–1930) a Pavlína rozená Pompeová (1854–1922); otec zde zastával funkci lesního správce. Je pravděpodobné, že zde i se svou rodinou Gustav Krýš také pobýval. Vladimír Krýš absolvoval čtyřletou měšťanskou školu v Turnově. Mezi lety 1912 a 1915 se vyučil zedníkem u stavitele Eduarda Artla⁴ a zednického mistra Josefa Rybáře v Českém Dubu,⁵ kam se Josefa Krýšová i s dětmi odstěhovala po manželově smrti. Po vyučení byl od začátku roku 1916 zaměstnán u vídeňské stavební firmy Österreichisch-Ungarische Baugesellschaft, která ho vyslala na krátký pobyt do Krakova, následně se podílel na stavbě cukrovaru a rafinerie v Hrušovanech u Brna.⁶ V srpnu téhož roku nastoupil vojenskou službu, ve

kté setrval až do roku 1920 a během níž sloužil především u technických a stavebních oddílů. Působil mimo jiné jako kreslič dělostřelecké brigády a kartograf vídeňského zeměpisného ústavu. Po válce absolvoval kurz geodézie a kartografie při Karlově univerzitě v Praze. Také začal navštěvovat pokračovací kurz na Státní průmyslové škole na Smíchově, který však vzhledem k tomu, že byl přidělen jako kartograf a kreslič k Francouzskému generálnímu štábu pod vedením generála Pellého, nedokončil. Po završení vojenské služby nastoupil 1. dubna 1920 do českodubské firmy Josef Najman, stavitel, kde do 1. září téhož roku zastával funkci stavitelského kresliče a stavbyvedoucího.⁷ Během této doby byl však opět odvelen k 3. náhradní rotě horského pluku č. 1 v Jičíně, odkud byl Josefem Najmanem vyžádán na čtyř- až šestitýdenní dovolenou z pracovních důvodů.⁸ Mezi lety 1920 a 1922 navštěvoval V. Krýš Mistrovskou školu stavební v zednickém oddělení při Státní průmyslové škole v Praze na Smíchově.⁹ Během studií i nadále působil ve firmě Josefa Najmana, neboť ten ho 1. července 1921 zplnomocnil jako svého zástupce ve vedení firmy. V roce 1922 se

V. Krýš oženil s Julií Škodovou (1901–1965), se kterou měl dvě děti, Vladimíra (narozen 1923) a Hanu (narozena 1927). Pokřtěný katolík V. Krýš mezi lety 1920 a 1922 přestoupil k Církvi československé. Novomanželé žili

■ Poznámky

4 Soukromá pozůstalost. Stavitel Eduard Artl dne 26. října 1913 napsal pochvalné potvrzení o zaměstnání V. Krýše jako zednického učně u jeho firmy od 30. srpna 1912 do 4. října 1913. Letní měsíce trávil V. Krýš na stavbě, zimní v kanceláři.

5 Soukromá pozůstalost. Výuční list vydalo Společenstvo mistrů zednických v Hradci Králové, u kterého Krýš složil učednickou zkoušku, dne 15. května 1915.

6 Starý cukrovar Viktora Bauera v roce 1915 vyhořel a o rok později se začalo s výstavbou nové budovy. Autorství je přisuzováno Adolfu Loosovi, který prokazatelně navrhl továrníkovu vilu v Hrušovanech.

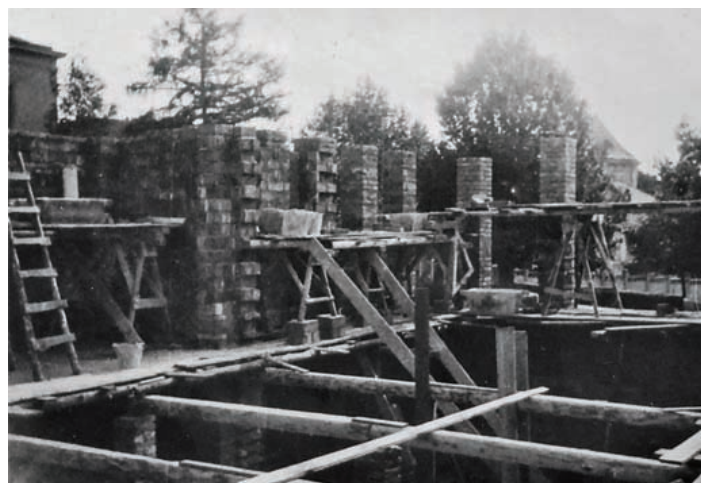
7 Soukromá pozůstalost. Vysvědčení vydané Josefem Najmanem 1. září 1920.

8 Není však známo, zda žádost zasláná Josefem Najmanem 23. června 1920 byla vyslyšena.

9 Soukromá pozůstalost. Vysvědčení vydané 28. července 1922 svědčí o jeho výborném prospěchu.

5

6

7

8

Obr. 5. Turnov (okres Semily), dům čp. 665, ke kterému byl přistavěn sborový sál, foto před rokem 1937, Ústřední archiv a muzeum ČČSH. (Reprofoto: Petra Šternová, 2012)

Obr. 6–8. Turnov (okres Semily), fotografie z průběhu stavby sboru z let 1937–1939, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

v Turnově, kde Josef Najman zřídil „pobočnou kancelář“ své firmy a V. Krýš byl 1. března 1923 pověřen jejím vedením a stal se také tichým společníkem firmy.¹⁰ Oprávnění zednického mistra získal v roce 1926 na základě řádně vykonané zkoušky.¹¹ V následujícím roce si založil vlastní firmu podnikající pod názvem Architekt Vladimír Krýš, stavitel, Turnov.¹² Svá studia uzavřel v roce 1929, kdy dosáhl oprávnění stavitele, které mu na základě zdařile složené zkoušky udělil Zemský úřad v Praze.¹³ Vladimír Krýš předčasně zemřel po vážné nemoci 12. dubna 1951 v Praze (Motole). Pohřben byl na turnovském hřbitově u kostela Narození Panny Marie.

Se stavbou sborů se V. Krýš setkal ještě za působení u firmy Josefa Najmana, a to v případě novostaveb u držkovského tzv. Husova domu a v Přepěřích, jejichž autorem byl Josef Najman. Prvně jmenovaný návrh z roku 1925 se nám bohužel doposud nepodařilo dohledat. Je však známo, že sloužil jako podklad k výběrovému řízení na stavbu sboru a byl upraven Jáchymem Vondrou z Velkých Hamrů. Vladimír Krýš musel v roce 1926 s městysem Držkov řešit spor ohledně autorského honoráře, který byl Josefu Najmanovi odepřen.¹⁴ Přepěřský návrh se dochoval ve formě pohlednice, která byla prodávána za účelem získání prostředků pro stavbu sboru. Signován je Josefem Najmanem v Turnově v červnu 1926. Tento návrh se sborovým sálem v přední části a navazující přístavbou administrativní a obytné budovy byl realizován jen částečně. Administrativní budova, přístavěná nakonec kolmo k zadnímu dvornímu nároží, byla postavena dle projektu Františka Hataše z Brandýsa nad Labem. Výsledná stylově nesourodá podoba stavby vyplývá z toho, že došlo k částečné realizaci dvou projektů od různých autorů. Navíc sborový sál se sedlovou střechou prostoupe-

nou v zadní části sanktusníkem a se zvlněnými štíty a volutami evokuje spíše stavení jihočeské návsi než sebevědomý chrám nové moderní církve.¹⁵ Návrh přepěřského sboru měl V. Krýš uchovaný v albech svých realizací a je otázkou, zda se na něm také jako tvůrce nepodílel.

Na začátku roku 1927, kdy V. Krýš založil svou vlastní firmu, se otevřela otázka stavby sboru v Jenišovicích, které leží nedaleko Turnova. Stavební výbor místní náboženské obce Církve československé (dále ČČS) obdržel

■ Poznámky

10 Soukromá pozůstalost. Úmluva ze dne 1. března 1923 podepsaná mezi V. Krýšem (podepsán jako architekt) a J. Najmanem.

11 Soukromá pozůstalost. Vysvědčení vydané 5. března 1926 Zemskou správou politickou v Praze.

12 Soukromá pozůstalost. Josef Najman zaslal 31. prosince 1926 pochvalné vysvědčení o působení V. Krýše na Komorní společenstvo stavitelů v Hradci Králové.

13 Soukromá pozůstalost. Vysvědčení vydané 16. února 1929.

14 Srov. ŠTERNOVÁ, P., cit. v pozn. 1. S. 55–57.

15 Tamtéž. S. 57–59.

9

10

11

Obr. 9. Turnov (okres Semily), sbor Církve československé husitské, pohled na hlavní průčelí od severozápadu. (Foto: Michael Čtveráček, 2009)

Obr. 10. Turnov (okres Semily), fotografie z průběhu stavby sboru z let 1937–1939, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

Obr. 11. Turnov (okres Semily), sbor Církve československé, pohled do interiéru směrem ke kněžišti. (Foto: Petra Šternová, 2012)

písemnou nabídku V. Krýše na stavbu sboru, kterou vzal na vědomí, avšak nerefletoval na ni. Vypracováním návrhu byl nakonec pověřen stavitel Karel Randák ze Šumburku, který stavbu také spolu se stavelem Randákem z Radimovic mezi lety 1927–1929 realizoval. V roce 1946 V. Krýš do sboru Jiřího z Poděbrad alespoň navrhl nový obětní stůl z umělého kamene.¹⁶

Náboženská obec ČČS v Turnově se rozhodla ke stavbě sboru v roce 1934. Jednalo se o přístavbu bohoslužebného sálu k domu čp. 665, který postavil v roce 1919 turnovský stavitel Karel Salač pro manžele Bendovy. V roce 1923 jej odkoupila místní náboženská obec ČČS a po dva následující roky objekt sloužil i ja-

ko dočasné sídlo Východočeské diecéze a pobýval zde biskup Gustav Antonín Procházka. Zvolený stavební výbor, jehož předsedou byl strojvůdce Václav Vaníček, posuzoval tři jemu zasláné návrhy na stavbu sboru – od architektonické a stavební firmy Dubský a Nedvídek z Vranového, Jaroslava Tomsy a Vladimíra Krýše. Známe je zatím pouze vybraný návrh Vladimíra Krýše, který byl vydán jako pohlednice pro potřeby sbírky. Vzhledem k nedostatku financí byly roky 1935–1936 využity k přednáškám a osvětové činnosti, která měla přispět k probuzení zájmu a shromáždění potřebných prostředků. K slavnostnímu položení základního kamene došlo 26. září 1937 a zúčastnil se ho biskup tehdejší Východočeské diecéze Stanislav Kordule. Pamětní list vložený do základního kamene, který sestavil katecheta Jan Černý, obsahoval informace o dějinách turnovské náboženské obce počínaje 9. květnem 1920, kdy se konala první informační přednáška „O vzniku, zásadách a cíli ČČS“ v místní sokolovně, až po 19. září 1937. Popsány zde byly také peripetie, které předcházely stavbě sboru, a problematika zajištění potřebných finančních prostředků.¹⁷ Kromě vypracování návrhu

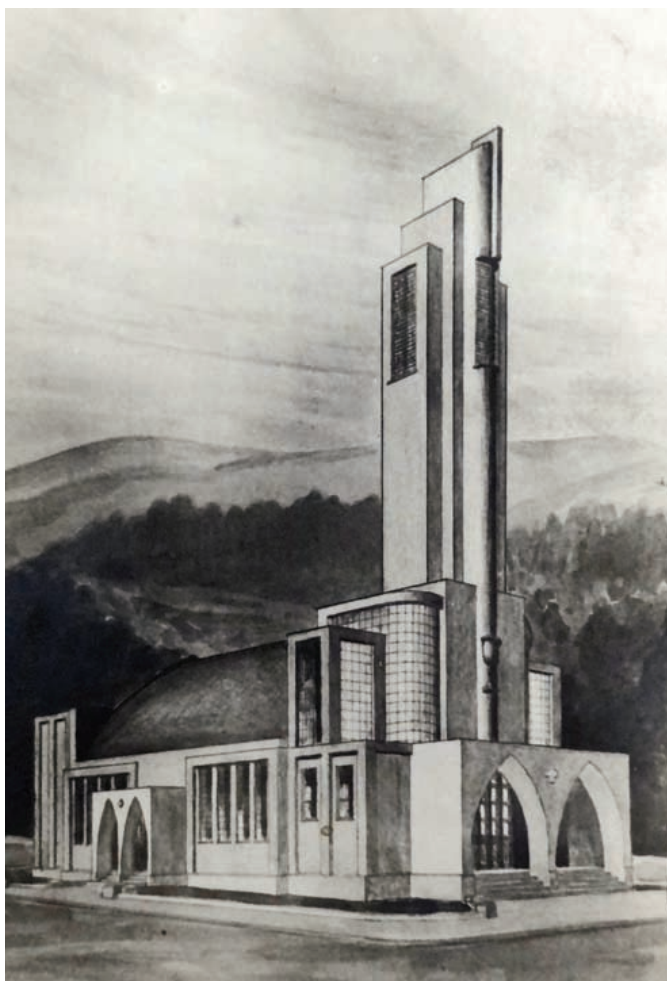
se Krýšova firma podílela také na samotné stavbě sboru za paušál s nepřekročitelnou částkou 115 426 Kč. Řada řemeslných a pomocných prací však byla vykonána svépomocí a jejich řádné zajištění měla na starosti rada starších. Zprávy o průběhu stavby se objevily i v místním tisku, který ji hodnotil následovně: „Jako ruce spojené k modlitbě za českou vlast, jako symbol učení Kristova, které nepodléhá náladám doby, jako znamení jistoty a znamení klidu uprostřed nejneklidnějších dnů rostla věž Husova sboru v Turnově.“¹⁸

■ Poznámky

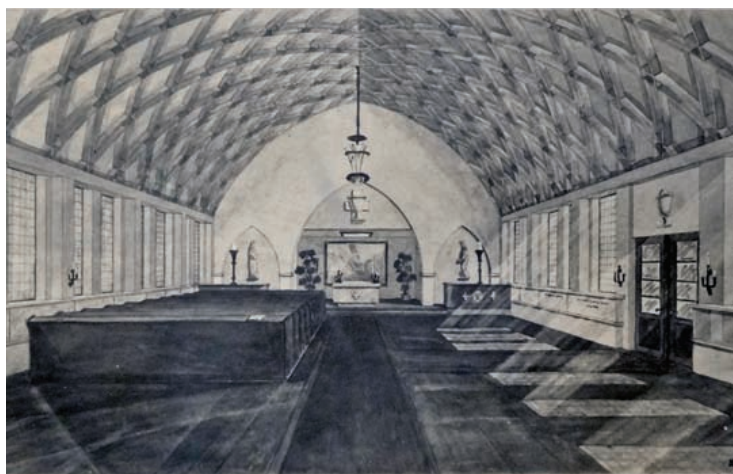
16 Tamtéž. S. 61–62.

17 Tamtéž. S. 67–69. Dále Náboženská obec Církve československé husitské v Turnově. *Sborník vydáný k otevření Husova sboru církve československé v Turnově*. Turnov, 1938. Bez ISBN. S. 15–19. Ve sborníku je u datace slavnostního položení základního kamene chybně uvedeno 28. září 1937. Na farním úřadě je také uloženo kladívko s vročením 26. září 1937, kterým bylo na základní kámen slavnostně poklepáno.

18 Sbírka výstřížků ze soukromé pozůstalosti. Pojizerské listy z 21. října 1938.

12

13

14

Obr. 12. Pohlednice s Kryšovým návrhem sboru v Semilech (okres Semily) z roku 1937, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

Obr. 13. Pohlednice s Kryšovým návrhem interiéru semilského sboru z listopadu roku 1937, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

Obr. 14. Semily (okres Semily), fotografie slavnostního poklepu na základní kámen sboru z 8. května 1938, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

„Budova sboru bude ozdobou města.“¹⁹ „Bude to nejen nejmodernější budova Turnova, ale celého Českého ráje.“²⁰ Sbor byl slavnostně otevřen opět za účasti biskupa Stanislava Korduleho 2. července 1939.

Přístavba sborového sálu k již stojícímu staršímu objektu byla z hlediska typologie staveb ČČS specifická, které do jisté míry limitovaly možnosti návrhu.²¹ Stavba obdélného půdorysu byla řešena na osu domu čp. 665, který byl snížen o nárožní věž, aby bylo dosaženo symetrie. Loď má kýlovou střechu s lamelovou konstrukcí kosočtverečného rastru, která se pohledově uplatňuje a tvoří zároveň

strop interiéru. K lodi je směrem do Husovy ulice přistavěna předsíň s plochostropým podloubím, na kterou nasedá ustupující část s kůrem opatřená lizénovými rámcí. Na ni navazuje centrálně umístěná kubická odstupňovaná věž se dvěma vertikálními lištami po stranách. Dvacet šest metrů vysoká věž byla osazena dvěma zvony, které do ní byly přeneseny z domu čp. 665. Přejít mezi přísně geometrickým průčelím a kýlovou zaoblenou střechou tvoří schodovitě členěný štít. Monumentální průčelí vygradované věží se směrem do Husovy ulice otvírá širokým schodištěm. Na průčelí se nachází nápis „Husův sbor“ a rovnoramenný kříž. Fasády jsou opatřeny tvrdou režnou omítkou. Vedle vchodu je vložen základní kámen s datací „L.P. / 1937 / 26. IX.“ Vestavěný kůr i kněžiště v pravoúhlých nikách respektují geometrické řešení exteriéru a spolu s obdélnými okny po obou stranách lodi tvoří zajímavý kontrast k lomenému oblouku zastropení s gotizujícím dekorem. Vyvýšenému kněžišti přístupnému po čtyřech stupních dominuje více než čtyřmetrový prosvětlený skleněný kříž, dílo profesora sklářské školy v Železném Brodě Zdeňka Juny (1897–1975).

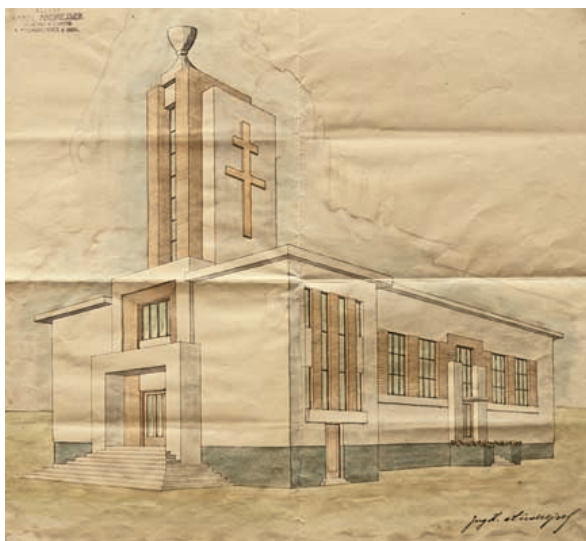
Jeho čelní stěnu tvoří šest tabulí rubínového leptaného skla s vyobrazením hlav historických osobností, k jejichž odkazu se Církev československá husitská hlásí. Dříví vrcholí hořící hlavou Jana Husa, pod ním je Kristova hlava s paprscitou svatozáří, následuje hlava svatého Václava v helmici a dříví končí dvojportrétem věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Příčné břevno přisazené ke Kristově hlavě nese z každé strany alegorické zpodobnění ženského a mužského poprsí směřující svým pohledem ke Kristovi. Postavy zpodobené ve věku mladosti na jedné straně a ve stáří na straně druhé jsou zasazeny do hvězdné krajiny Českého ráje se Suchými skalami a Troskami v pozadí. Kříž se nepodařilo dokončit včas a byl do sboru dodán až na podzim roku 1939. Před křížem je posazen mramorový

■ Poznámky

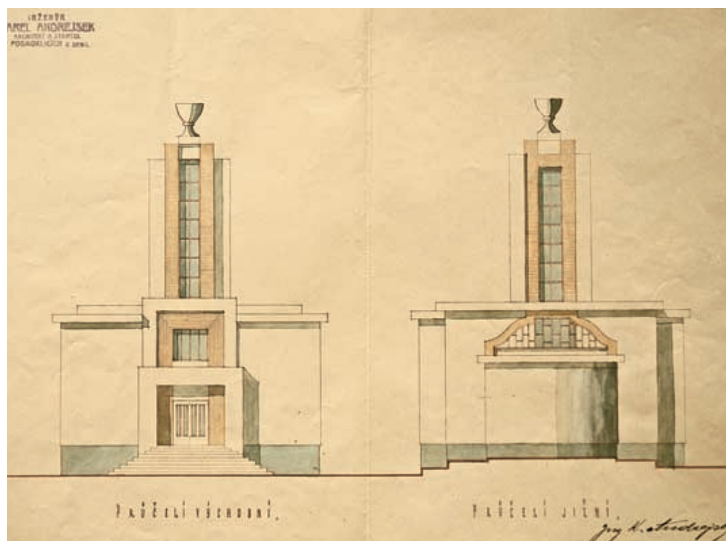
19 Sbírka výstřižků ze soukromé pozůstalosti. Severočeské večerní slovo z 22. října 1938.

20 Sbírka výstřižků ze soukromé pozůstalosti. A-Zet noviny z 30. června 1938.

21 KUDYN, M., cit. v pozn. 2. S. 84.

15a

15b

Obr. 15. *Nerealizovaný návrh sboru Církve československé husitské v Semilech od Karla Andrejseka z listopadu roku 1937. 15a – celkový pohled v perspektivě. 15b – nárysy hlavního průčelí a závěru, archiv náboženské obce ČČSH v Semilech. (Reprofoto: Petra Šternová, 2012)*

obětní stůl, který sboru darovala firma Mlejek kamenoprůmysl v Malém Rohozci. Po stranách kněžiště se nacházejí symetricky umístěné dva totožné vestavěné dřevěné čtenářské pulty zasahující do prostoru lodi. Boční okna lodi z pískovaného skla dle návrhu Emila Cimbury (narozen 1922) zhotovila v roce 1946 převážně firma Františka Halamy z Železného Brodu, jedno z nich je signováno nápisem „provedl Hlubuček J.“. Na severní straně je znázorněno pět postav církevních reformátorů – apoštol Pavel, František z Assisi, Jan Wiclef, Martin Luther a Jan Kalvín. Na opačné straně se nacházejí čtyři postavy české reformace – Jan Hus, Petr Chelčický, Jan Amos Komenský a Karel Farský. V roce 1941 byly na kůr pořízeny elektronické dvoumanuálové varhany od firmy Petrof z Hradce Králové. Prostor pod kůrem i stěny lodi slouží jako kolumbárium.²² Intaktně dochovaný interiér včetně výzdoby od reno-
movaných sklářů působících v železnobrodské umělecké škole je nejhodnotnější ze souboru sborů Libereckého kraje.

Ke stavbě semilského/podmoklického sboru²³ se tamní náboženská obec rozhodla v roce 1937, tedy o tři roky později než v Turnově. Zasadil se o ni především nový duchovní správce Jan Štukbauer, který zde působil od února roku 1937. Avšak hledání vhodné parcely ke stavbě řešila náboženská obec v Podmoklicích již od roku 1930, kdy byla státem uznána. Původně jí parcelu chtělo věnovat obecní zastupitelstvo, ale vzhledem k negativ-

ním ohlasům byl nakonec stavební pozemek náboženskou obcí ČČS odkoupen. Jednalo se o louku, která se měla stát středem nového náměstí s dominantou sboru. K tomu účelu došlo i ke změně regulačního plánu. V roce 1932 zde byla postavena dřevěná prozatímní zvonice, do které zvony daroval zdejší továrník Ladislav Bednář. V listopadu 1937 byla vyhlášena architektonická soutěž, které se zúčastnili čtyři regionální stavitelé a architekti – Karel Andrejsek z Podmoklic,²⁴ Rudolf Kousal ze Železného Brodu,²⁵ Josef Schejbal ze Semil²⁶ a Vladimír Krýš.²⁷ Vybrán byl po právu Krýšův návrh, „který vyhovoval po všech stránkách“. ²⁸ Kromě architektonických kvalit měl i nejpříznivější rozpočet. Druhou stavbou, která svým řešením nebyla bez zajímavosti, byl střizlivý návrh Karla Andrejseka řešený v kombinaci s cihelným obkladem. Zbývající dva návrhy postrádaly monumentalitu i autorskou tvůrčí invenci. V únoru 1938 se proti umístění kostela a vytvoření nového náměstí zdvihla nová vlna nevole obyvatel Podmoklic, podnícená i částí obecního zastupitelstva. Bezvýhodnou situaci pomohla vyřešit až směna pozemků s Annou Bobkovou, chotí dílovedoucího z Nymburka. Nabídnutý pozemek v blízkosti železniční trati byl pro stavbu sboru méně vhodný, avšak v dané situaci představoval jediné možné řešení. Slavnost položení základního kamene se konala 8. května 1938 za účasti biskupa Stanislava Korduleho. Stavba sboru probíhala překotně a za čtyři a půl měsíce byla hotová. Dozor nad stavbou měla Krýšova stavební firma a řada stavebních prací byla i zde prováděna v režii rady starších. Truhlářské práce provedl Josef Lukeš z Bořkova, klempířské Jindřich Pelant a Josef Hradecký ze Semil, natěračské K. Buriánek a malířské Petr Jirásko a Josef Vlach ze Semil. Celkové náklady na stavbu byly vyčísleny na

298 452 korun. K slavnostnímu otevření sboru, které bylo zároveň i tichou manifestací za mír a svobodnou republiku, došlo 18. září 1938. Sbor získal jméno zakladatele ČČS a jejího prvního patriarchy Dr. Karla Farského, rodáka z nedalekého Škodějova. Stavba sboru byla ve vy-
pjaté předválečné době pozorně sledována nejen v církevním (Ohlasy nového života, Český zápas)²⁹ a regionálním tisku (Pojizerské listy, Severočeské večerní slovo),³⁰ ale informovaly o ní i celostátní deníky, jako např. Národní politika, Prager Presse či A-ZET noviny.³¹ Ohlasy byly kladné a po architektonické stránce stavbu

■ Poznámky

22 ŠTERNOVÁ, P., cit. v pozn. 1. S. 67–69.

23 Podmoklice byly připojeny k Semilům 1. ledna 1939, do té doby byly samostatnou obcí.

24 Realizoval mj. novorománskou přestavbu kostela sv. Petra a sv. Pavla v Semilech v letech 1908–1911 podle návrhu Bohumila Štěrbý.

25 Autor a stavitel sborového domu Jednoty bratrské v Železném Brodě dokončeného v roce 1925.

26 Navrhl a spolupodílel se na výstavbě semilského krematoria postaveného v roce 1937.

27 Dochoval se pouze návrh exteriéru a interiéru vydaný jako pohlednice pro potřeby sbírky, plánová dokumentace zasláná do soutěže zatím nebyla dohledána.

28 Náboženská obec Církve československé husitské v Semilech, Pamětní kniha náboženské obce Církve československé Podmoklice-Semily.

29 Sbírka výstřižků ze soukromé pozůstalosti. Ohlasy nového života z 15. května, 1. června, 1. a 15. září a 15. října 1938, 1. prosince 1939 a 1. prosince 1940; Český zápas z 22. září 1938.

30 Sbírka výstřižků ze soukromé pozůstalosti. Severočeské večerní slovo ze 7. května, 23. června a 6. září 1938.

31 Sbírka výstřižků ze soukromé pozůstalosti. Bilderbeilage der Prager Presse z 27. února 1938; Národní politika

16

17

18

19

Obr. 16. Semily (okres Semily), fotografie svážení materiálu na místo původně plánované výstavby semilského sboru, který se měl stát dominantou nového náměstí, foto z roku 1938, archiv náboženské obce ČCŠH v Semilech. (Reprofoto: Petra Šternová, 2012)

Obr. 17–19. Semily (okres Semily), fotografie z průběhu stavby semilského sboru z roku 1938, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

hodnotily jako „jeden z nejmodernějších sborů Církve československé v celém Československu svým novým slohem,“³² jenž „je vystavěn nejmodernějším slohem, který je doplněn gotikou. Oblouková klenba a vůbec celé architektonické řešení sboru je dokladem prozíravosti projektanta.“³³ „Bylo zde mnoho znalců z řad odborníků – stavitelů, kteří se podivili pěknému a lадnému vyřešení této stavby, lišící se od dosti jednotvárných budov našich sborů.“³⁴

Sbor Dr. Karla Farského je typologicky obdobně řešen jako turnovský sbor, avšak s užitím jiných výrazových prostředků. Jedná se o expresivní stavbu s dynamickým členěním hmot a gotickými reminiscencemi v podobě lomeného oblouku. Sborový sál má stejně jako

turnovská realizace kýlovou střechu s lamelovou konstrukcí kosočtverečného rastru, která se pohledově uplatňuje v interiéru. Sálu je předložena předstíh přístupná portikem se dvěma lomenými oblouky, na kterou nasedá organicky tvarovaný kůr s luxferami v zaoblených nárožích, k nimž přiléhají hranolové schodišťové přístavky prosvětlené také luxferami. Z kůru vyrůstá centrální věž aerodynamického tvaru tvořená odstupňovanými hranoly s přední zaoblenou částí, která má ve spodní partii kalich. Portikus nese název „Sbor Dr. Karla Farského“ a rovnoramenný kříž. Obytné a administrativní prostory navazují na sborový sál v kubické přístavbě. Shodným, avšak drobnějším portikem je osazen i boční vstup jednolodního sborového sálu, který je po stranách prosvětlen úzkými okny v zapuštěných rámech. Motiv lomeného oblouku se promítl i do interiéru nejen tvarem stropu, ale ohraničuje i zapuštěné kněžiště a dva výklenky po jeho stranách, ve kterých se nacházejí dřevorezby od Vladimíra Komárka (1928–2002) nazvané Mistr Jan Hus na kazatelně a Karel Farský v zamýšlení nad písmem svatým z roku 1958.³⁵ Od stejného autora pocházejí i grafické listy křížové cesty. Obětní stůl dle Krýšova návrhu

zhotovil a daroval Antonín Kovář, truhlářský mistr ze Semil. Na dalším původním vybavení, které se nedochovalo, se výrazně podílela železnobrodská sklářská škola pod vedením profesora Oldřicha Žáka. Jednalo se o skleněný leptaný kříž, který překrýval neonový kříž svítící zeleným světlem. Dále zde byly leptané obrazy na černém skle – Kristova hlava nad kněžištěm, kterou v 80. letech 20. století nahradilo poprsí žehnajícího Krista od Jana Mastníka, a dále obraz Jana Amose Komenského loučící-

■ Poznámky

z 16. února 1938 a 17. září 1938; A-Zet noviny z 10. května, 30. července 1938 a 3. července 1939.

³² Sbírka výstřížků ze soukromé pozůstalosti. Anonym. Bez názvu. Národní politika z 16. 2. 1938.

³³ Sbírka výstřížků ze soukromé pozůstalosti. Anonym. V neděli 18. září otevření sboru Dr. Karla Farského v Semilech-Podmoklicích: Mravenčí pílí za vytčeným cílem. Ohlasy nového života z 15. září 1938.

³⁴ Sbírka výstřížků ze soukromé pozůstalosti. Anonym. Otevření Husova sboru v Semilech-Podmoklicích. Ohlasy nového života z 15. října 1938.

³⁵ Krýšův návrh z listopadu 1937 s obdobnými výjevy již počítal.

20

21

22

23

Obr. 20–23. Semily (okres Semily), fotografie z průběhu stavby semilského sboru z roku 1938, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

ho se s vlastní. Na obětním stole byly křišťálové svícný. Po stranách kněžiště se nachází v měděných prosklených schránkách prst' z rodného domu Mistra Jana Husa z Husince s kouskem kamene z černé kuchyně a třísky z podlahy světnice na jedné straně a na straně druhé je uložena prst' z rodného domu Dr. Karla Farského ze Škodějova. Čtecí pult je z kněžiště vysunut do prostoru lodi a je součástí dřevěného obložení s motivy rovnoramenného kříže. Ty se zde nacházejí i na zábradlí zapuštěného kůru. Varhany byly zakoupeny v roce 1941 u firmy Jan Tuček v Kutné Hoře. V roce 2002 sbor prošel především v interiéru rekonstrukcí, při které bylo mj. kolumbárium nacházející se pod kůrem přemístěno do předsíně.³⁶

Kromě výše popsaných realizovaných staveb se v Krýšově pozůstalosti dochoval nedatovaný jím signovaný návrh ve formě pohlednice sboru ve Zborovicích u Kroměříže. Dle nápisu „Sbor CČM. Zborovice“ jej můžeme datovat do

období Protektorátu Čechy a Morava, neboť v tomto období se Církev československá husitská přejmenovat na českomoravskou, tedy do rozmezí let 1939–1945. V písemnostech uložených v archivu Církve československé husitské³⁷ ke zborovické náboženské obci se dozvídáme, že byla schválena Ministerstvem školství a národní osvěty v roce 1922. V roce 1932 koupila pozemek vhodný na stavbu sboru sousedící s pronajatým domem čp. 235 (odkoupěným v roce 1951), který sloužil jako fara a administrativní budova. V roce 1935 byla ústřední radě zaslána žádost postoupená Stavebnímu fondu o poskytnutí návrhu a rozpočtu pro „sbor na venkovském městečku jednoduchý a účelný“.³⁸ K tomu však patrně nedošlo a náboženská obec o čtyři roky později zaslala ke schválení návrh projektanta Jiřího Jenerála ze Zborovic, který se dochoval ve formě pohlednice. Ze stavby bylo nakonec z finančních důvodů upuštěno, v roce 1939 se realizovaly pouze základy. Ke spisu je přiložen i Krýšův návrh, avšak vysvětlení, jak byl na stavbě zainteresován a zda došlo ke změně projektu, se zatím nepodařilo dohledat. Oba návrhy počítaly se zapojením a úpravou stávající fary, ke

kteřé byl z boku přistavěn sborový sál s dominantou nárožní věže. Opět expresivně pojatý Krýšův návrh s charakteristickým vstupním portikem, věží a zastřešením byl bezpochyby mnohem progresivnější a architektonicky hodnotnější než tradicionalisticky pojatý a poněkud těžkopádný návrh Jiřího Jenerála.

Krýšovy sbory v Turnově a Semilech postavené koncem 30. let 20. století se řadí mezi jedny z posledních předválečných realizací CČS.³⁹ Typově odpovídají dobové produkci, která se ustálila především v druhé polovině

■ Poznámky

36 KUDYN, M., cit. v pozn. 2; ŠTERNOVÁ, P., cit. v pozn. 1; V+V 402, 2011, cit. v pozn. 2; Sbírka výstřížků ze soukromé pozůstalosti. František Myška, Ohlasy nového života z 1. září 1938.

37 Ústřední archiv a muzeum Církve československé husitské, neuspořádáno. Za vyhledání a zprostředkování děkuji panu Vladimíru Červenému.

38 Tamtéž.

39 Za poslední sbor, který se podařilo slavnostně otevřít 6. července 1939, je považován tábořský sbor Božích Bojovníků. Viz ŠTĚPÁNOVÁ, Olga; ČERVENÝ, Vladimír. Církev

24

25

Obr. 24. Semily (okres Semily), fotografie novostavby semilského sboru Církve československé husitské z podzimu roku 1938, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

Obr. 25. Semily (okres Semily), sbor Církve československé husitské od jihozápadu. (Foto: Michael Čtveráček, 2013)

30. let 20. století a vycházela z tradiční formy katolického lodového kostela s věží při hlavním průčelí buď v ose (případ Turnova i Semil), nebo na jeho nároží (nerealizovaný návrh pro Zborovice). Tedy typu, vůči němuž se při hledání stavebního programu chtěla ČČS zpočátku vymezit. Vliv na tento stav měly především ideové návrhy prezentující tento typ staveb uveřejněné prostřednictvím časopisu *Český zápas*,⁴⁰ které navázaly na směrnici pro stavbu sborů a far Církve československé od architekta Ladislava Čapka vydanou Ústřední radou v roce 1928.⁴¹ Nezanedbatelná byla i finanční otázka, neboť vzhledem k hospodářským poměrům byly státní subvence minimální až nulové a ani celocírkevní finance nemohly stavby sborů sanovat. Financování tedy většinou zajišťovaly z větší části jednotlivé náboženské

obce, které vypracováním návrhu pověřily převážně místní tvůrce, což se odrazilo v kolísající kvalitě realizací, s převahou průměrných, byť moderních staveb. Dobová situace z těchto důvodů nebyla příznivá pro nákladné experimenty a velkolepé podniky jako v prvním desetiletí 20. století, kterými byly např. sbor v Olomouci od Huberta Asta z let 1925–1926 či Ambrožův sbor z roku 1929 od Josefa Gočára v Hradci Králové.⁴² Avšak i přes tyto obtíže vznikla ve 30. letech 20. století řada výrazných realizací, jako např. sbory v pražských Vinohradech (Pavel Janák, 1930–1933), Novém Městě nad Metují (Jindřich Freiwald, 1934), Nymburce (Josef Petříček, 1936), mezi něž lze počítat i semilský sbor Dr. Karla Farského.⁴³ Architektonický styl se ve 30. letech oproti 20. letům, pro které bylo charakteristické hledání, ustálil na funkcionalistických formách. Z tohoto pohledu je Krýšova semilská realizace výjimečná, neboť odráží expresionistické tendence s organickým tvarováním, které se projevilo především v čelním průčelí. Osobité a ojedinělé v případě stavby sboru jsou i jeho gotizující reminiscence prostupující celou stavbou. Krýšova stavba ve velké míře souzněla

i s poslední směrnicí zabývající se stavbami ČČS a jejich vnitřní výzdobou, která byla vydána tři roky po jejím dokončení.⁴⁴ „Stavba sama má být především účelně rozvržena, aby již z vnějšího pohledu byly patrné hlavní prostory sboru. Při tom všem má být krásná a jako tvůrčí dílo umělecky řešená... Stavba sboru musí být symbolem funkce a života, prodchnutá rytmem a dynamičností forem.“ Je otázkou, jak

■ Poznámky

československá husitská. In: VAVRKA, Jiří et al. *Moderní sakrální stavby církví a náboženských společností na území Čech, Moravy a Slezska*. Brno : Jota, 2004, s. 147. ISBN 80-7217-297-2.

⁴⁰ Stavba našich sborů. *Český zápas*. 1932, roč. 13, č. 5, s. 35; č. 6, s. 42–43 a č. 7, s. 50–51. ISSN 0323-1321.

⁴¹ ČAPEK, Ladislav. Směrnice pro stavbu sborů a far církví československé. *Český zápas*. 1928, roč. 9, č. 37. ISSN 0323-1321.

⁴² Více KUDYN, M., cit. v pozn. 2.

⁴³ Více tamtéž.

⁴⁴ Ústřední archiv a muzeum ČČSH. Směrnice měla platnost od 1. července 1940.

26

27

Obr. 26. Semily (okres Semily), pohled do interiéru sboru Církve československé husitské směrem ke kůru. (Foto: Petra Šternová, 2011)

Obr. 27. Semily (okres Semily), Pohled do interiéru sboru směrem ke kněžišti, kde probíhá bohoslužba. Kolem roku 1938, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

Obr. 28. Pohlednice s Krýšovým návrhem nerealizovaného sboru pro Zborovice z let 1939–1945, soukromá pozůstalost. (Reprofoto: Petra Šternová, 2015)

byly vnímány gotické reminiscence, i když podle směrnice „Historické slohy nemají být při stavbě používány, pokud jejich použití je dekorativního charakteru; toto omezení neplatí o základních geometrických tvarech, které plynou z charakteru konstrukce (ku př. lomený oblouk moderních dřevěných střeš)“.⁴⁵ Turnovský sbor, který nezapře rukopis svého tvůrce, především v podobě kýlovité lamelové střechy, nedosahuje takových architektonických kvalit. Jeho výjimečnost však lze spatřovat ve výzdobě interiéru vytvořeného v duchu zásad nové

církve, který je dílem významných železnobrodských sklářských umělců a intaktně se dochoval až do současnosti.

Průřez tvorbou nadmíru pilného stavitele Vladimíra Krýše je velmi rozmanitý a vede od jednoduchých staveb nevybočujících z běžné dobové produkce po vrcholná díla jeho tvorby v duchu expresivní moderny a zklidněné formy ovlivněné funkcionalismem, která se řadí mezi nejhodnotnější moderní stavby regionu. Nejpočetnější skupinu v Krýšových realizacích zaujímaly obytné, převážně rodinné domy, vily a v neposlední řadě i nájemní domy a zaměstnanecké kolonie.⁴⁶ Z církevních staveb jsou známy jeho čtyři realizace. Kromě turnovského a semilského sboru ke konci 30. let 20. století postavil také dvě hřbitovní kaple s márnicemi – v Turnově a Frýdštejně.⁴⁷ Turnovská kaple je zatím jedinou registrovanou kulturní památkou z objektů vytvořených V. Krýšem,⁴⁸ u sboru v Semilech byl vypracován návrh na jeho prohlášení. Kaple v Turnově svým řešením s užitím lomených oblouků stejně jako semilský

28

sbor odkazuje ke gotickému tvarosloví. Oproti tomu frýdštejnská kaple je stejně jako turnovský sbor řešena spíše geometrickým ztvárněním ploch.

Vladimír Krýš se řadí mezi nejvýraznější stavitele regionu, jelikož obohatil Turnov řadou hodnotných moderních staveb. Především jeho vlastní dům čp. 1110 postavený v letech 1929–1930 v Nádražní ulici v Turnově⁴⁹ je zdařilým příkladem individualistické moderny. Monumentální a proporčně vyvážený semilský sbor, který upoutá svou elegancí, překračuje hranice regionu a řadí Vladimíra Krýše mezi nejvýraznější stavitele sborů Církve československé ve 30. letech 20. století. Právem mu proto po letech zapomenutí náleží uznání a zařazení mezi významné osobnosti dějin nejen regionální architektury.

Příspěvek vznikl v rámci výzkumného cíle Průzkumy a prezentace moderní architektury a industriálního dědictví (10H3053090) financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury dlouhodobého koncepčního rozvoje (DKRVO) výzkumné organizace NPÚ.

■ Poznámky

45 Tamtéž.

46 Podrobněji k stavební produkci V. Krýše ŠTERNOVÁ, P., *Moderní bydlení...*, cit. v pozn. 2.

47 V+V 402, 2008 a 2011, cit. v pozn. 2.

48 Číslo rejstříku ústředního seznamu kulturních památek je 101046.

49 U této také expresivně pojaté stavby nelze nevzpomenout tvorbu architekta Jiřího Krohy, který mohl být, vzhledem k blízkosti Mladé Boleslavi, Krýšovým inspiračním zdrojem.